

## مسئولیت زنان در جامعه منتظر امام مهدی علیه السلام

آزیتا شهبازی<sup>۱</sup>، محمدمهدی کریمی نیا<sup>۲</sup>، مجتبی انصاری مقدم<sup>۳</sup>

<sup>۱</sup> سطح سه (کارشناسی ارشد) رشته تفسیر و علوم قرآن، حوزه حضرت ولی عصر (عج)، شهر کرمانشاه، استان کرمانشاه، ایران

<sup>۲</sup> استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، طلبه و پژوهشگر حوزه علمیه قم (نویسنده مسئول)

<sup>۳</sup> دانشجوی دکتری تخصصی علوم قرآن و حدیث دانشگاه میبد، ایران

### چکیده

زن منتظر در عصر غیبت مسئولیت‌هایی در قبال امام زمان علیه السلام دارد. زنان، بخش عمده یک جامعه را تشکیل داده و با توجه به نقش‌های خاص‌شان در عرصه خانواده و جامعه، توجه به هر گونه برنامه‌ریزی ترویج فرهنگ مهدوی، لازم و ضروری است. اینکه جایگاه و تکالیف زنان منتظر در جامعه چیست؟ برای رسیدن به این پرسش از گردآوری منابع و متون دسته اول که مبتنی بر توصیف و تحلیل داده‌ها است، استفاده شده است. مطابق یافته‌هایی که خداوند در مورد زن گفته و در روایات بیان شده است وی می‌تواند، در جامعه اسلامی با ترویج و تبلیغ هرچه بیشتر دین، خودباوری و معنویت را در بین سایر زنان تقویت نمایند و به آنان یادآوری کنند که زن منتظر همان زن مسلمان و باایمانی است که حقیقت اسلام را دریافته و به آن عمل می‌کند؛ یعنی در عین حال با معرفت و اعتقاد کامل زمینه را برای ظهور مهیا می‌سازد و در عرصه اجتماع با امر به معروف و نهی از منکر زمینه ظهور را فراهم آورد.

**واژه‌های کلیدی:** مسئولیت زنان، ظهور، وظایف زن، امر به معروف و نهی از منکر، خودسازی

## مقدمه

یکی از عرصه های مهم و در عین حال نیازمند، فراهم سازی زمینه سازی زنان در عرصه مهدویت است. زیرا زن منتظر در عصر غیبت مسئولیت هایی در قبال امام خود دارد؛ چون بخش عمده یک جامعه را تشکیل داده و با توجه به نقش های خاص شان در عرصه خانواده و جامعه، توجه به هرگونه برنامه ریزی ترویج فرهنگ مهدوی، لازم و ضروری است؛ زیرا هر چه جامعه خود را در راستای جامعه منتظر قرار دهد، بیشتر به مقصود و هدف می رسد.

آیات و روایات فراوانی به جایگاه و مقام زن پرداخته است و کتاب های فراوانی در این باره نوشته اند؛ از جمله کتب تفسیری هم چون المیزان نوشته علامه طباطبایی، بحار الانور نوشته مجلسی، انسان کامل نوشته مطهری و زن منتظر و منتظر پروری نوشته معین الاسلام را می توان نام برد در این مقاله به ارزش زن در اسلام پی می بریم؛ اینکه وظایف فردی همچون خودسازی، تربیت نسل منتظر و در عرصه اجتماع مثل امر به معروف و نهی از منکر دارد.

در نتیجه زن منتظر با ترویج و تبلیغ هرچه بیشتر دین، خودباوری و معنویت را در بین سایر زنان تقویت نمایند و به آنان یادآوری کنند که زن منتظر همان زن مسلمان و بالیمانی است که حقیقت اسلام را دریافته و به آن عمل می کند؛ یعنی در عین حال با معرفت و اعتقاد کامل زمینه را برای ظهور مهیا می سازد و در عرصه اجتماع با امر به معروف و نهی از منکر زمینه ظهور را فراهم آورد.

### ۱. وظایف فردی زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام

حال که زن منتظر در نگاه اول، انگیزه های لازم را برای کسب شناخت ضرورت و اهمیت حضور فعال به عنوان بانویی در خدمت تحقق انتظار دریافت، باید شناخت خویش را در رفتار صحیح و مورد انتظار صاحب الزمان (عج) انجام دهد.

#### ۱-۱. خودسازی زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام

زن منتظر به سمت انسان کامل که نزدیک ترین حالت به پروردگار است حرکت می کند. امیال و غرایز را در مسیر رشد قرار می دهد و مسیر زندگی خویش را به سوی انتظار به حرکت در می آورد و از مرحله محب خدا بودن به مرحله محبوب خدا بودن می رسد. زن با ایمان با عفت و حجاب ضمن سلامت جامعه سعی می کند به درجه ای از تکامل برسد و با رعایت ایمان و عمل صالح به خودسازی خود می پردازد؛ زیرا ایمان باید همراه با عمل صالح باشد. نمایانگر این بیان، آیاتی که در آنها حدود ۴۹ بار «الَّذِينَ آمَنُوا» و «عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» در قرآن کریم همراه هم آمده که این ایمان همراه با باور و اعتقاد قلبی است. قرآن کریم به زیبایی این مرحله را چنین توصیف می کند:

«قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (حجرات/۱۴)؛

آن اعراب باده نشین گفتند: ما ایمان آورده ایم، به آنان بگو: شما هنوز ایمان نیاورده اید، بلکه بگوئید: اسلام آورده ایم و هنوز ایمان در دل های شما وارد نشده است و اگر خدا و رسولش را اطاعت کنید، خداوند ذره ای از اعمال شما کم نمی کند. همانا خداوند آمرزنده مهربان است.»

علامه طباطبایی در تفسیر شریف المیزان می فرماید:

«کلمه ایمان به معنای اذعان و تصدیق و لوازم آن است... پس صرف اعتقاد، ایمان نیست مگر آنکه به لوازم آن چیزی که بدان معتقد شده ایم ملتزم شویم و آن را بپذیریم»، (طباطبایی، المیزان، ج ۱۵، ص ۴).

ایمان و عمل صالح بدون ولایت ائمه علیهم السلام و بیزاری از دشمنان آنها محقق نخواهد شد. ابو بصیر بیان می‌کند: امام صادق (ع) روزی فرمودند: آیا به شما در مورد چیزی خبر ندهم که خداوند عملی از بندگان را بدون آن قبول نمیکند؟ گفتم: آری، فرمود: شهادت به یگانگی بودن خدا و این که محمد (ص) بنده او و رسول اوست و اقرار بدان چه خدا به آن امر نموده است یعنی ولایت ما و بیزاری از دشمنان ما، و طمأنینه و تلاش و انتظار قائم را داشتن (مرتضوی، امام خمینی و الگوهای دین شناختی در مسائل زنان، ج ۱، ص ۱۵۶).

یکی دیگر از راه‌های پاک سازی درون خویشتن داری و تسلط بر نفس است. افرادی که بر مبنای اخلاق کار می‌کنند تذکر دهنده درونی دارند خطاهای خویش را می‌پذیرند و به فکر اصلاح خود و دیگران هستند، به اصولی معتقدند که شاید برای دیگران معقول نباشد، این تسلط به نفس بر شخص توانایی مقاومت در برابر طوفان‌های هیجانی را می‌دهد، خداوند متعال در این زمینه می‌فرماید:

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا، (شمس/۹-۱۰)؛

هرکس نفس خویش را تزکیه کند به یقین رستگار شده و اگر ناامید و محروم گردد آن کس که نفس خود را به گناه آلوده سازد».

امام صادق (ع) در همین سوره به دوران غیبت اعم از زن و مرد می‌فرماید:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ مِنَ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَ لِيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَ مُحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَ هُوَ مُنْتَظَرٌ، فَإِنْ مَاتَ وَ قَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ أَدْرَكَهُ، فَجُدُّوا وَ انْتَظِرُوا هَنِيئًا لَكُمْ أَيَّتُهَا الْعِصَابَةُ الْمَرْحُومَةُ، (نعمانی، الغيبة، ج ۱۲، ص ۱۶)؛

هرکه دوست دارد از یاران قائم باشد، پس باید انتظار کشد و در حالی که منتظر است، پارسایی و اخلاق نیک را در پیش گیرد. اگر (با چنین حالتی) از دنیا برود و بعد از مرگ او، قائم قیام کند، همانند اجر کسی را دارد که قائم را درک کند. پس (در کار و عمل) بکوشید و منتظر باشید؛ گوارایتان باد ای جماعت مشمول رحمت».

به همین خاطر این نجوای امام حسن (ع) وجود زن منتظر را فراگرفته و به آن عمل می‌کند که:

«ای فرزند آدم! وقتی از شکم مادر به دنیا آمده‌ای در حال سپری کردن عمر خود هستی، پس از این سرمایه استفاده کنی چر که مؤمن در تهیه زاد و توشه است و کافر در فکر لذت و بهره از این عالم، (مجلسی، بحارالانور، ج ۷۵، ص ۱۱۲).

او می‌داند که همان گونه نوع تکلیف یک فرد عالم با یک بازاری ساده فرق دارد. پس تکلیف زن منتظر با زن عادی فرق دارد. بنابراین منتظرین واقعی همه اعمال و رفتار خویش را مطابق عمل معصومین قرار می‌دهد و حرکت در مسیر انسان کامل را انجام می‌دهد یعنی از هرگونه همکاری با ظلم و فساد اجتناب می‌کند؛ زیرا انتظار می‌رود الگوی نجابت و حیا و پاکی باشند و از آنان که خود را شیعه زهرا (س) و امت محمد (ص) می‌دانند، حجاب و عفاف را رعایت کنند و گرنه رضای خدا و رسول و امام زمان (عج) را نمی‌توانند کسب کنند، (مطهری، انسان کامل، ص ۸۱).

## ۱-۲. زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام و معرفت و شناخت به امام

از جمله ویژگی‌های انسان میل فطری او به شناختن حقایق از واقعیت است تا حوادث خلقت را بررسی کند که این میل فطری دارای ابعاد گسترده همراه با سعادت و شقاوت است اینکه شناخت پیدا کنیم که هدف از آفرینش بندگی خداوند است. خداوند می‌فرماید:

«مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (ذاریات / ۵۶)؛

و جن و انس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا عبادت کنند».

و اساس بندگی شناخت خداوند است این معرفت زمانی به کمال می رسد که پیامبران به ویژه خاتم را بشناسی (صدوق، توحید، ص ۳۴).

در عالم یک خورشید وجود دارد که مظهر کمال الهی است که هر کسی به اندازه معرفت خویش بهره می برند (مصباح یزدی، مشکات، ص ۲۶۴).

از این رو مهم ترین وظیفه ای که هر شیعه منتظری برعهده دارد شناخت وجود مقدس امام و حجت زمان خویش است چرا که امام او در روی زمین برای هدایت انسان ها از مهمترین وظایف مؤمنان محسوب می شود، به همین دلیل در حدیث آمده است که:

«مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» (نعمانی، الغیبه، ص ۱۳۰؛ کلینی، اصول کافی، ص ۳۷۷)؛

هرکس بمیرد و امام زمانش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است».

مؤلف کتاب مکیال المکارم می فرماید: شناخت امام زمان جز به دو امر حاصل نمی گردد: اول شناختن امام به نام و نسب، دوم شناخت صفات و خصائص او و تحصیل این شناخت از اهم واجبات است (موسوی اصفهانی، مکیال المکارم، ج ۲، ص ۱۶۷).  
نشاط حقیقی هر کس به انس با خداست و حجت خدا راهی است تا انسان به آن انس برسد و باعث تأسی به امام زمان می شود.  
حضرت علی (ع) در این باره می فرماید:

«رَجَالٌ مُؤْمِنُونَ عَرَفَاتِ اللَّهِ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ وَ هُمْ مَعْرِفَتِهِ وَ هُمْ أَنْصَارُ الْمَهْدِيِّ فِي آخِرِ الزَّمَانِ» (صدوق، کمال الدین، ج ۲، ص ۴۲۳)؛

مردان مومنی که خدا را در کمال شایستگی شناخته اند و ایشان یاوران مهدی آخر زمان اند».

یک زن به منزله یک فرد مسلمان و انسانی که در تربیت و ساختن انسان های با معرفت، مؤثر است. باید حضرت زهرا (ع) را الگوی خود قرار دهد؛ چرا که بالاترین و بهترین زن نمونه است که تمام زن ها و مسلمانان از او درس می گیرند (طاهرزاده، بصیرت و انتظار فرج، ص ۹۲).

پیامبر اکرم صل الله علیه و آله و سلم فرمودند:

«يَا عَلِيُّ أَعْجَبُ النَّاسِ إِيْمَانًا وَأَعْظَمُهُمْ يَقِينًا قَوْمٌ يَكُونُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ لَمْ يَلْحَقُوا النَّبِيَّ وَحُجِبَ عَنْهُمْ الْحُجَّةُ فَأَمَنُوا بِسَوَادٍ عَلَى بَيَا

ضِيٍّ» (مجلسی، بحار الانور، ج ۲۱، ص ۳۶۶)؛

ای علی! ایمان آن مردمی شگفت آورتر و یقینشان با عظمت تر است که در آخر زمان خواهند بود. پیامبر را ندیده اند و حجت هم از آنان در پرده [ای غیبت] است و با این حال، به سیاهی ای که بر روی سفیدی است [یعنی قرآن]، ایمان می آورند».

انسان فطرتاً کمال جو و در پی یافتن فرد اکمل می باشد معرفت در پی شناخت از محبوب است، خداوند حجتی است برای ما و در سر راه زندگیمان، همان طور که جد گرامی اش فرمود:

«الْمَهْدِيُّ طَاوُوسُ أَهْلِ الْجَنَّةِ» (گلپایگانی، منتخب الاثر، ص ۱۸۵)؛

مهدی طاووس اهل بهشت است».

عدم شناخت امام زمان کفر و نفاق و گمراهی است برای شخصی که معرفت الهی صورت گرفته، ولی در پذیرفتن آن کوتاهی کرده است؛ زیرا همه فضیلت ها و ارزش ها در بندگی خدای متعال و محبت امام و ملتزم شدن به آن برمی گردد (سلیمانیان، درسنامه مهدویت، ج ۲، ص ۲۲۴).

### ۳-۱. زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام و تربیت نسل منتظر

خانواده بهترین محیط برای بروز استعداد زن است، زیرا با توجه به نقش بی بدیل انسان سازی زن که متناسب با قوای جسمی و روحی او در محیط خانواده، مناسب ترین گزینه در بنیان اجتماع است (زیبایی نژاد، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، ص ۸۳).

بنابراین اگر ولایتمداری به ولی خدا از مهمترین ارزش یک فرد است، پس خانواده متولی انتقال آن است، همان رسالتی که در جهان هستی، خالق انسان ها قرار داده شده، معمار انقلاب، حضرت امام خمینی (ره) نیز آن را چنین بیان نموده که: «همان طور که قرآن انسان ساز می باشد، زن نیز انسان ساز است»، (امام خمینی (ره)، جایگاه و نقش زن در نظام های مختلف، ص ۱۴۷).

همچنین بزرگ بانوی اسلام حضرت زهرا (علیها السلام) می فرمایند:

«آن گاه که زن در منزل به امور خانه و تربیت فرزند مشغول است به خدا نزدیک تر می شود»، (دشتی، فرهنگ سخنان حضرت زهرا (علیها السلام)، ص ۱۴۶).

زنان شیعه با بهره گیری از آموزه های دینی، آن را به فرزندان منتقل کرده اند، اما در عصر جدید تربیت انسان دیندار از اهمیت بالایی برخوردار است. مادران منتظر باید بدانند یکی از مسئولیت ها تلاش برای تربیت یک نسل ولایی است. چرا که تمامی ارزش دینی، اخلاقی، ملی و غیره در درون خانواده است که شکل می گیرد، و به جامعه منتقل می شود. زیرا ولایتمداری از جمله ارزش ها می باشد، که دشمن متوجه آن می شود. او از طریق خانواده وارد می شود که از نسلی به نسل دیگر منتقل می گردد (معین الاسلام، زن منتظر و منتظر پروری، ص ۱۲۳).

از این رو رسول گرامی اسلام (ص) به والدین سفارش کردند:

«أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ، وَ حُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ، (کنتوری، خلاصه عرفات الانوار، ج ۴، ص ۲۵۵)؛

فرزندان خود را بر سه خصلت تربیت کنید: دوست داشتن پیامبرتان، دوست داشتن اهل بیت او و خواندن قرآن».

پس زنان باید این مقام را به منزله یک رسالت الهی که خداوند بر دوش آنها قرار داده است، حفظ کنند و از خداوند در انجام چنین مسئولیت خطیری، یاری بخواهند، با تربیت نسل منتظر زمینه برای ظهور آماده و بر نیروهای توانمند بیفزایند و خود در زمره یاران مهدی در زمان غیبت و رزمندگان راه او باشد. و یاد امام عصر را در محیط خانه زنده نگاه دارد که از کودکی خو بگیرند و رابطه قلبی برقرار نماید و حضور حضرت صاحب را در منزل از کودکی احساس نمایند (معین الاسلام، زن منتظر و منتظر پروری، ص ۱۷۱).

بر اساس روایت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می فرمایند:

«كُلُّكُمْ رَاعٍ فَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَ الرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَ هُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ وَ الْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَ وَلَدِهِ وَ هِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ، (سیوطی، جامع الصغير، ص ۹۵؛ محمد محمدی ری شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ص ۲۶۴)؛

هر یک از شما که [به گونه ای] سرپرست است، در باره زیردستش بازخواست می شود. مرد، سرپرست خانواده خویش است و در باره آنها از او بازخواست می شود. زن نیز سرپرست خانه شوهر خود و فرزندان اوست و در باره آنها از او سؤال خواهد شد».

زن مسلمان در مقام انتظار با پرداختن به خانواده و تربیت فرزندان مؤثرترین نقش اجتماعی را دارد که با ارائه الگوی برتر از یک زن کامل، هدایتگر سایر زنان گردد، تا دنیا شاهد قدرت عظیم فرهنگی و دینی زنان باشد. بدانند همچنان که زنانی در سقوط پرچمدار هبوط نفس انسانی اند، در معنویت نیز بانوانی مؤمن و با استقامت پاسداری از دین را به عهده داشته و با پرورش فرزندان که یاور انقلاب مهدوی اند، زمینه را برای تحولی بزرگ فراهم می آورند. زن منتظر با خودسازی و تهذیب نفس به ترتیب فرزندان خود با فرهنگ انتظار به آنان، آگاهی های لازم را در خصوص انتظار و ظهور حضرت حجت (ع) را به ایشان می آموزد تا یاورانی پاک و شجاع برای یاری بقیه الله الاعظم (عج) بپروراند (حیدری، زن انتظار ظهور، ص ۷).

## ۲. وظایف اجتماعی زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام

زنان با توجه به مواهب طبیعی خود، باید در جهت سرشت خاص خود تلاش کنند و در راه تکامل بشر به نقش خود که بزرگتر از نقش مردان است، اهمیت دهند و بی تفاوت از کنار آن نگذرند (مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص ۱۹۵). زنان به منزله جزئی از اجتماع، باید علاوه بر نقش فردی، به نقش اجتماعی خود نیز توجه داشته باشند و خود را از اجتماع بر کنار ندانند و به صورت دائمی در این عرصه فعالیت کنند، چرا که دین برای انسان، هویت جمعی است و در این رابطه، قرآن کریم یک سلسله وظایف جمعی را مطرح می نماید:

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ» (نور/۶۴)؛

جز این نیست که مؤمنان کسانی اند که به خدا و پیامبرش گرویده اند و هنگامی که با او بر سر کاری اجتماع کرده اند، تا از وی کسب اجازه نکنند، نمی روند.

### ۲-۱. زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام و امر به معروف و نهی از منکر

یکی از ساز و کارهای مهم برای کاهش ناهنجاری ها در عصر غیبت امر به معروف و نهی از منکر است، منتظر واقعی همواره به این فرضیه مهم اهمیت داده، موجب زنده نگه داشتن ارزش ها و هنجارهای دینی در جامعه می شود. پیامبر اکرم (ص) در حدیثی یکی از وظایف منتظران را اقتدا به آن حضرت بیان کرده، فرموده اند:

« طُوبَى لِمَنْ أَدْرَكَ قَائِمَ أَهْلِ بَيْتِي وَهُوَ مُقْتَدٍ بِهِ قَبْلَ قِيَامِهِ، (مجلسی، بحارالانور، ج ۵۲، ص ۱۳۰، حکیمی، خورشید مغرب، ص ۲۷۲) ؛

خوشا به حال کسی که زمان حضرت مهدی را درک کند، در حالی که از اقتدا کنندگان به آن امام عصر باشد قبل از قیام». زن منتظر نمی تواند در قبال جور حاکم ساکت بماند، در طول تاریخ زنان شجاعی بودند که در مقابل ظلم ایستادگی کردند، و حاکم را امر به معروف و نهی از منکر کردند که شاخص ترین نمونه آن حضرت زهرا (ع) است که در مقابل حاکم خود ایستاد و در نهایت او را به ذلت کشاند. و زینب کبری (ع) حتی در حالت اسارت از رسالت کوتاهی نکرد و حاکم زمان خود را رسوا کرد، براساس آیه

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ، (آل عمران/۱۰۴)؛

در میان شما گروهی هستند که به نیکی فرمان دهند و به کار شایسته هدایت کنند و آنان رستگارانند».

همچون سدی مستحکم که در مقابل پلیدی بایستد، افراد امت باید دعوت کننده به خیر باشند و مذهب ما اعیان است یعنی اگر ممکن باشد امر به معروف و نهی از منکر کند زیرا از کارهایی است در دین معین شده (هاشمی رفسنجانی، تفسیر راهنما، ج ۲، ص ۵۷۸؛ عاملی، تفسیر عاملی، ج ۲، ص ۱۷۶).

انجام این فریضه باعث محکم شدن و تعادل در اجتماع می‌شود زیرا ناهنجاری جامعه را به خطر می‌اندازد و موجب نابودی می‌شود زیرا دشمنان در تلاش تخریب فرهنگ مهدویت هستند و باید زنان از روی بصیرت و آگاهی همچون سربازی جان فدا، از مهدویت دفاع کنند خداوند متعال در قرآن کریم در سوره اعراف به زیبایی بیان می‌فرماید:

«وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرْعًا وَ يَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ.

وَ إِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ إلی رَبِّكُمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَ أَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعِقَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ.

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ، (اعراف/ ۱۶۳-۱۶۶)؛

و (ای پیامبر!) از آنان درباره‌ی (مردم) آن آبادی که کنار دریا بود سؤال کن! آنگاه که (به قانون)، در روز شنبه تجاوز می‌کردند، هنگامی که روز تعطیل (شنبه)، ماهی‌ها (به روی آب در) کناره‌های دریا نزد آنان می‌آمدند، (ولی) روزی که تعطیل نبودند، ماهیان آشکار نمی‌شدند. ما این گونه آنان را به خاطر تجاوز و فسقشان آزمایش می‌کردیم؛

و (به یاد آور) زمانی که گروهی از آنان (بنی‌اسرائیل، به گروه دیگر که نهی از منکر می‌کردند) گفتند: چرا شما قومی را موعظه می‌کنید که خدا هلاک کننده‌ی ایشان است، یا عذاب کننده‌ی آنان بر عذابی سخت است؟ گفتند: برای آن که عذری باشد نزد پروردگارتان و شاید آنها نیز تقوا پیشه کنند؛

پس چون تذکری را که به آنان داده شده بود فراموش کردند، کسانی را که نهی از منکر می‌کردند نجات دادیم و ستمگران را به سزای نافرمانی که همواره انجام می‌دادند، به عذابی سخت گرفتیم؛

پس چون از آنچه نهی شده بودند تجاوز کردند، به آنان گفتیم: به شکل میمون‌های طرد شده درآیید».

بعضی از مردم قوم بنی اسرائیل، روستای ساحلی که از صید کردن در روز شنبه منع شده بودن، نهی از منکر نکرده بودند سکوت کردند و حتی کسانی هم که حرف می‌زدند اعتراض کردند و این سبب نابودی شد (ربانی خوارسانی، بررسی کارکردهای اجتماعی، ص ۷۶).

زنان نقش ویژه ایی در این آموزه ها دارند و به همین خاطر باید به آن جهت کاربردی بدهند زیرا علاوه بر اینکه جامعه را از آسیب انحرافات حفظ می‌کنند بلکه زمینه ظهور را فراهم و اینکه هر بنده ایی که به هر میزان در مسیر امر به معروف و نهی از منکر تلاش کند می‌تواند درجه ای از درجات بی پایان تخلق به اخلاق الله کسب نماید (معین الاسلام، رسالت های زن منتظر و زن پروری، ص ۱۷۱).

علاوه بر این در عصر کنونی، که هر روز شاهد زنانی بدحجاب با قیافه ای غربی زده که آگاهانه یا از روی نادانی به ترویج و اشاعه فرهنگ مبتذل بیگانه می‌پردازند و در ملا عام ظاهر گشته و جوانان را به سوی پرتگاه های سقوط می‌کشانند، زنان مؤمن منتظر با پرداختن به امر معروف و نهی از منکر از فساد جامعه جلوگیری نمایند، (حیدری، زن انتظار ظهور، ص ۶).

## ۲-۲. زن منتظر در جامعه منتظر مهدی علیه السلام و حضور آگاهانه در اجتماع

یکی از مهم‌ترین وظایف، آمادگی دائمی و راستین است. از اموری که باعث رغبت همه می‌شود معرفت اجتماعی و دائمی بودن در عرصه ظهور که ابعاد مختلفی دارد: از جمله پارسایی، آمادگی نظامی، فکری و فرهنگی اما آنچه مورد نظر است این حضور باید در تمام ابعاد باشد و همه زنان باید یکدیگر را یاری کنند که در این زمینه قرآن کریم می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (آل عمران / ۲۰۰)؛

ای کسانی که ایمان آورده اید صبر کنید و یکدیگر را به صبر وادارید و خدا ترسی را پیشه سازید باشد که رستگار شوید». محمد بن ابراهیم نعمانی بیان می کند: خبرمان داد علی بن احمد (نیدیحی) از عبید [الله] بن موسی (علوی عباسی) از هارون بن مسلم، از قاسم بن عروه، از برید بن معاویه ی عجلّی، از حضرت ابو جعفر محمد بن علی باقر (ع) در باره فرموده ی خداوند: «ای کسانی که ایمان آورده اید صبر کنید و یکدیگر را به صبر وادارید و بپيوندید»، فرمود: «بر ادای فرایض صبر کنید وبا دشمنان پایداری کنید و به امامتان پیوندید»، (نعمانی، الغیبه، ص ۱۰۵).

امام باقر علیه السلام در رابطه با این آیه فرمود:

«إِصْبِرُوا عَلَىٰ أَدَاءِ الْفَرَائِضِ وَصَابِرُوا عَذْوَكُمْ وَرَابِطُوا إِمَامَكُمْ الْمُنتَظَر (علیه السلام)، (نعمانی، الغیبه، ص ۱۹۹)؛

برانجام واجبات شکیبایی کنید و برابر دشمنان یک دیگر را کمک کنید و برای یاری پیشوایان منتظر همواره آمادگی خود را حفظ کنید».

شیعیان به صورت عملی آمادگی داشته باشند در زنده نگهداشتن اعتقاد به انتظار و تلاش برای ظهور، که در زیارت چنین آمده: «وَصَرَّتِي لَكُمْ مُعَدَّةً، ( شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان، زیارت اربعین)؛

همیشه آماده یاری شما هستیم».

امام خمینی (ره) در خصوص آماده باش همیشگی و همه جانبه می فرماید:

«ما باید خودمان را برای ظهور آماده کنیم برای اینکه اگر موفق به زیارت شدید روسفید باشیم به همین خاطر تمام دستگاه ها و مردم باید حضور دائمی و آمادگی داشته باشند، (خمینی، صحیفه نور، ج ۱۳، ص ۲۰۷).

در آیات قرآن مومنین راستین را افرادی می داند که علاوه بر اعتقاد به خدا و رسول، در امور اجتماعی شرکت کنند و بدون اجازه از رهبر از حضور در اجتماع خودداری نمی کنند. نشانگر آن بیان (الَّذِينَ آمَنُوا) همه را شامل می گردد اعم از زن و مرد را در بر می گیرد و زنان نقش اساسی دارند که بر حضور دائمی آنان تأکید می کند، (جوادی آملی، زن در آیینه جلال و جمال، ص ۱۲۳).

خداوند در قرآن کریم می فرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرْتُوا النِّسَاءَ كَرَاهًا وَلَا تَعْضَلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيجعلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا، (نساء / ۱۹)؛

ای کسانی که ایمان آورده اید! برای شما حلال نیست که زنان را به اکراه به ارث برید و بر آنان سخت نگیرید تا بعضی از آنچه را به آنان بخشیده اید، خود ببرید، مگر آنکه مرتکب فحشاء آشکار شوند و با آنان به نیکویی رفتار کنید و اگر از همسرانتان خوشتان نیامد چه بسا شما چیزی را خوش نداشته باشید، ولی خداوند، خیر فراوان در آن قرار داده باشد».

برخی از مفسرین این آیه را نیز دلیل برجواز حضور زن در اجتماع دانسته اند. در این بخش قرآن می فرماید: با زنها معاشرت نیک داشته باشید و زن را همچون مرد بدانید و اگر خوشایندتان نیست که آنها در مجامع تان شرکت کنند این کار ناخوشایند را بکنید چرا که ممکن است خیر فراوانی در آن باشد" (آملی، زن در آیینه جلال و جمال، ص ۳۶۹).

به نمونه هایی از زنان که حضورشان در اجتماع به صورت عفیف و با حیاء مؤثر بوده است از جمله:

جریان حضور سوده در بارگاه معاویه نیز از اهمیت این حضور قاعده مند زن در اجتماع می باشد. او دختر عمار بن اسد همدانی بعد از رحلت علی بن ابیطالب، به عزم شکایت به دربار امویان رفت و با معاویه سخن گفت. وقتی معاویه این بانو را شناخت



گفت تو همان نیستی که در تشجیع برادرانت در جنگی که علی بن ابیطالب بر علیه امویان داشت شعر انشا می کردی و آنها را تحریک می کردی سوده گفت:

دَعْ عَنكَ تَذْكَارَ مَا قَدْ نَسِيَ مَاتَ الرَّأْسُ؛ یعنی گذشته ها را رها کن. آنکه رهبر این گروه بود رحلت کرده است و اثری دیگر از آنها نیست. معاویه گفت جریان برادرت یک جریان کوچکی نبود او جزء سلحشوران نام آور جنگ علوی بود و تو باید از راه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی شکل فعالیت کنی، در این صورت زنان در سرشت خاص خود بکوشند و در تکامل بشر به نقش خود بی تفاوت نگذرنند و خود را از اجتماع برکنار ندادند بلکه به صورت دائمی آماده باش همیشگی به تلاش ادامه دهند (مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص ۱۸۵).

### ۳. آسیب شناسی جامعه منتظر و مقابله با آن

اندیشه و فرهنگ مهدویت با توجه به گستره تاثیرگذاری آن، با دشمن های فراوانی روبه رو است. از جمله فعالیت های گسترده دشمن برای ایجاد فساد در جامعه اسلامی و از بین بردن فرهنگ انتظار، موجب می شود که زن منتظر علاوه بر شناخت آسیب ها باید راه مقابله با فرهنگ مهدویت را انجام دهد (رضوانی، وظایف ما در عصر غیبت، ص ۶۴). عواملی چون جهل و بی اطلاعی نسبت به مهدویت، تعصبات بی جا، شهوترانی و غیره می تواند از عوامل ستیز و مقابله با فرهنگ مهدویت باشد. برای روشن شدن انحرافات باید اول معنای انتظار را فهمید، «انتظار» یعنی درنگ در امور، نگهبانی، چشم به راه بودن و امید داشتن به آینده است (مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱۲، ص ۱۶۶). تاکنون معلوم شده در نگاه های انحرافی به انتظار به وضع موجود قانع بودند و برای وضع بهتر تلاش نکرده اند و این به خاطر بی مسئولیتی افراد است. در روایت رسول اکرم (ص) در توصیف منتظران که کارگشا است می فرماید: «فَيُؤْطَوْنَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ» (مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۸۷؛ محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۲، ص ۵۶۸)؛ منتظران و یاوران مهدی برای سلطنت مهدی زمینه سازی می کنند.

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

«يَا أبا بصيرٍ، طُوبَى لِّشِيعَةِ قَائِمِنَا الْمُنتَظَرِينَ لِظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ، وَ الْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ، أُولَئِكَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ، (صدوق، کمال الدین و اتمام النعمه، ص ۳۵۷)؛

امام صادق علیه السلام: ای ابو بصیر! خوشا به حال شیعیان قائم ما که در زمان غیبت او منتظر ظهورش هستند و در زمان ظهورش فرمانبردار اویند. اینان دوستان خدایند که بر آنان نه بیمی است و نه اندوهگین می شوند».

از دیگر انحرافات همچون مکان استقرار حضرت، وضعیت ازدواج، تعداد فرزندان و غیره می توان اشاره کرد و بعضی ها به محض بروز حادثه آن را به نزدیک بودن ظهور حمل می کند و این باعث ناامیدی مردم می شود و موجب انجام گناهان، یکی دیگر از آسیب های مهدویت عده ای همه چیز را در ملاقات ایشان می بینند و در صورت عدم وجود ملاقات نسبت به اعتقاد مهدویت بدبین می شوند و متوجه نیستند که اگر وظایف خود را به درستی انجام دهند حضرت خود به ملاقات آنها می آید و اینکه تحقق این جهان بدون ایمان مستحکم و اعمال صالح امکان پذیر نیست و این افراد با ایمان میتوانند نوید زندگی بدهند و از ظلم و انحرافات دوری کنند (مکارم شیرازی، حکومت جهانی مهدی، ص ۱۰۲).

برخی از منحرفین فکر می کنند چون امام را شناختن نیازی به انجام واجبات و وظائف نیست و بعضی ها آن حضرت را وسیله رسیدن به منافع می دانند. غافل از اینکه در روایتی آمده است:

کسی که منتظر ظهور باشد مانند کسی که در راه خدا در خون خود غوطه ور است (صدوق، کمال الدین و اتمام النعمه، ص ۶۴۵).

زن منتظر علاوه بر اینکه خودش را از آسیب های مهدویت حفظ کند بلکه باید به خانواده و اجتماع دقت کند و به اصلاح آنها بکوشد (معین الاسلام، زن منتظر و منتظر پروری، ص ۱۸۰).

امام موسی کاظم (ع) می فرمایند:

«يا أبا بصير، طوبى لِشيعَةٍ قَائِمِينَ الْمُنْتَظَرِينَ لِظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ، وَ الْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ، أُولَئِكَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ، (حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۱۹۵)؛

ای ابو بصیر! خوشا به حال شیعیان قائم ما که در زمان غیبت او منتظر ظهورش هستند و در زمان ظهورش فرمانبردار اویند. اینان دوستان خداوند که بر آنان نه بیمی است و نه اندوهگین می شوند».

هرکسی اسبی را به انتظار امر ما نگه دارد و به سبب آن دشمنان را خشمگین سازد خداوند روزیش را فراخ گرداند و به او شرح صدر دهد، او را به آرزویش برساند و در رسیدن به خواسته هایش یاری کند و به همین دلیل است که در گذشته منتظرینی وجود داشته اند که همواره با خود سلاح و اسبی داشتند که آن را برای در رکاب امام زمان (عج) بودن تهیه کرده بودند».

از آن جا که آمادگی رزمی و نظامی، بیشتر با روحیه مردان سازگاری دارد و زنان از این نظر دورند، باید به گونه ای دیگر که موجب رضای خدا و امام زمان باشد برای قیام حضرت بقیه الله کسب آمادگی کنند. که زنان باایمان و عقیف با خوب شوهرداری کردن و تربیت فرزندان شجاع و سلحشور یاران باوفایی برای امام (ع) تربیت و تحویل جامعه دهند و با تبلیغ فرهنگ انتظار و دادن روحیه یاری گری امام عصر (ع) به مردان و کسب علم و دانش باشند (حیدری، زن انتظار ظهور، ص ۷).

## نتیجه گیری

در نتیجه پیشنهاد و راهکارهایی جهت ترویج فرهنگ مهدوی در جامعه ارائه می شود:

۱. اطلاع رسانی در معرفت امام زمان و آگاه سازی افراد، به خصوص زنان از طریق وسایل ارتباط جمعی، مثل سایت مخصوص زنان و انتظار برای بررسی بیشتر نقش زنان در زمینه سازی و گسترش آن از طریق رادیو، تلویزیون، پیام های کوتاه.

۲. فرهنگ سازی انتظار؛ به گونه ای که جامعه، نشانه ای از انتظار فرج داشته باشد. از قبیل تابلوهای تبلیغاتی به خصوص پیام های دینی از طریق صدا و سیما به صورت مداوم، به گونه ای که انتظار برای مردم امری مأنوس گردد و به جای تشویق زنان به اسراف و تجمل گرایی، متمایل به قناعت و فرهنگ اسلامی گردند.

۳. مراکز علمی، حوزه های علمیه، آموزش و پرورش هر کدام در سطح خود به انتشار آموزه های فرهنگ مهدویت بپردازند، تا مردم به طور مستمر در طول سال، ماه و هفته و ایام و اعیاد اسلامی با پیام های جدید قرآنی، اسلامی و مهدوی روبه رو شوند.

۴. توجه دادن به غیبت امام زمان و عوارض آن؛ بر خلاف تبلیغات رسانه های غربی که ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را همراه با قتل و غارت نشان می دهند، حقایق غیبت و عوارض آن برای مردم بیان شود و به جای آن، رفاه و امنیت مهدوی، خصوصاً امنیت و آرامش روانی زنان مطرح شود تا رغبت افراد به انتظار و زمینه سازی بیشتر گردد.

## منابع

### \* قرآن کریم

\* نهج البلاغه، سیدرضی، ترجمه محمددشتی، بی تا.

- ۱- جواد آملی، عبدالله (۱۳۸۸)، زن در آیینه جلال و جمال، قم: نشر اسرا.
- ۲- حکیمی، محمد رضا (۱۳۸۸)، خورشید مغرب، قم: ایرانسال.
- ۳- حیدری، ارغوان (۱۳۸۲)، زن انتظار ظهور، ماهنامه شمیم یاس.
- ۴- حرعاملی، محمد بن حسن (۱۳۸۸)، وسائل الشیعه، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
- ۵- خمینی، روح الله (بی تا)، جایگاه و نقش زنان در نظام های مختلف، تهران: دفتر پژوهش اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۶- خمینی، روح الله (۱۳۷۹)، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۷- خسروانی، علی رضا (۱۳۹۰)، تفسیر خسروی، تهران: انتشارات اسلامیت.
- ۸- خارسانی،
- ۹- دشتی، محمد (بی تا)، فرهنگ سخنان حضرت زهرا، سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۱۰- رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۵)، وظایف ما در عصر غیبت، قم: انتشارات مسجد مقدس جمکران.
- ۱۱- زیبایی نژاد، محمد رضا و محمد دقیق سبحانی (۱۳۸۵)، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان.
- ۱۲- سلیمانیان، خدامراد (۱۳۸۳)، درسنامه مهدویت، قم: دفتر بنیاد فرهنگی مهدی.
- ۱۳- سیوطی، جلال الدین (۱۳۸۰)، الاتقان فی علوم القرآن، تهران: نشر کبیر.
- ۱۴- صدوق، محمد بن علی بن بابویه (۱۳۸۰)، کمال الدین و اتمام النعمه، قم: دارالحديث.
- ۱۵- صدوق، محمد بن علی بن بابویه (۱۳۹۸)، توحید، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
- ۱۶- طاهرزاده، اصغر (۱۳۹۰)، بصیرت و انتظار فرج، اصفهانی: لب المیزان.
- ۱۷- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۰)، تفسیر المیزان، قم: انتشارات جامعه مدرسین.
- ۱۸- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۶۰)، مجمع البیان، تهران: انتشارات فراهانی.
- ۱۹- عاملی، ابراهیم (۱۳۶۰)، تفسیر عاملی، تهران: انتشارات صدوق.

- ۲۰- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۱۴)، اصول کافی، بیروت، قم: دارالتعاریف للمطبوعات.
- ۲۱- کنتوری، حامد حسین بن محمد قلی (۱۳۸۳)، خلاصه عیقات الانوار، نشر بنا.
- ۲۲- گلپایگانی، صافی (۱۴۱۹)، منتخب الاثر، قم: السیده معصومه.
- ۲۳- مطهری، مرتضی (۱۳۷۰)، انسان کامل، تهران: صدرا.
- ۲۴- -----، (۱۳۷۰)، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: صدرا.
- ۲۵- مجلسی، محمد باقر (۱۳۷۴)، بحار الانور، تهران: کتاب فروشی اسلامیت.
- ۲۶- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۷)، حکومت جهانی حضرت مهدی.
- ۲۷- مصطفوی، حسن (۱۴۱۷)، التحقيق فی کلمات القرآن کریم، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۲۸- محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۷)، میزان الحکمه، قم: دارالحديث.
- ۲۹- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۹۶)، مشکات، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۳۰- موسوی اصفهانی، محمد تقی (۱۳۶۳)، مکیال المکارم، تهران: انتشارات بدر.
- ۳۱- مرتضوی، سید ضیاء (۱۳۷۸)، امام خمینی و الگوهای دین شناختی در مسائل زنان، قم: نشر و چاپ دفتر تبلیغات اسلامی.
- ۳۲- معین الاسلام، مریم (۱۳۸۸)، زن و منتظر پروری، قم: مریم معین الاسلام.
- ۳۳- نعمانی، محمد بن ابراهیم بن جعفر (۱۳۷۶)، الغیبه.
- ۳۴- هاشمی رفسنجانی، اکبر (۱۳۸۶)، تفسیر راهنما، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.